

صادرات و واردات و تراز تجاری به شدت منفی

واردات کالاهای ارزان و بدون کیفیت؛ مشکل آفرین یا گره گشا؟

ژیلا علیزاده

روغن خوراکی و محصولات دارویی به لحاظ وزنی به ترتیب ۱۴/۷ درصد، ۱۶/۷ درصد و ۳۰/۲ درصد کاهش داشته‌اند.

مسعود کرباسیان، رییس کل گمرک ایران نیز در خصوص واردات می‌گوید: در حالی که در پنج ماهه اول سال جاری ۳۲ هزار پرونده قاچاق کالا تشکیل شده، در همین مدت، واردات با رشد ۱۸ درصدی، به ۱۵ میلیارد و ۴۲۷ میلیون دلار رسیده است.

وی در سخنانی در جمع مدیران ستادی و استانی سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی می‌افزاید: گمرک باید برای پیشگیری از افزایش قاچاق، بحث تسهیل در امر واردات را پیگیری کند، چرا که مسلماً اگر واردات رسمی کالا از گمرک به سختی انجام گیرد، منجر به قاچاق می‌شود. بنابراین، در همین راستا، اقدامات گمرکی را مکانیزه و به سمت مشتری‌مداری و زمان‌سنجی حرکت می‌کنیم.

به گفته کرباسیان، مطمئناً با رشد واردات در چند سال اخیر و تسهیل در امور گمرکی، از بسیاری از قانون‌گریزی‌ها پیشگیری می‌شود و درآمد دولت نیز افزایش می‌یابد.

وی سپس با تأکید بر تسهیل در امور گمرکی در امر واردات و صادرات می‌گوید: اگر هزینه‌ای به صادرکننده تحمیل شود، قطعاً بازارهای کالا را از دست می‌دهیم و نیز چنانچه هزینه‌ای بر واردات

طبق آمار رسمی گمرک، در پنج ماهه اول امسال بیشترین میزان کالاهای وارداتی شامل سایر لوازم و ماشین‌آلات صنعتی مکانیکی، آهن‌آلات و لوازم صنعتی برقی بوده که به ترتیب ۲۱/۵ درصد، ۱۰/۶ درصد و ۷/۲ درصد از ارزش کل واردات را به خود اختصاص داده‌اند.

حمایت منطقی از تولیدات داخلی باید مورد توجه قرار گیرد.

در این مدت، سایر لوازم و ماشین‌آلات صنعتی مکانیکی با اختصاص دو میلیارد و ۷۶۶/۲ میلیون دلار، آهن‌آلات با یک میلیارد و ۳۶۶/۳ میلیون دلار، لوازم صنعتی برقی با ۹۱۹/۳ میلیون دلار، مواد اولیه پلاستیک با ۴۶۶ میلیون دلار، مواد شیمیایی با ۴۵۰/۵ میلیون دلار، ماشین‌آلات راهسازی، جرثقیل و ماشین‌آلات کشاورزی با ۳۹۴/۶ میلیون دلار، روغن خوراکی با ۲۶۸/۲ میلیون دلار، ماشین‌آلات صنعت نساجی چرم با ۲۴۴/۶ میلیون دلار، محصولات دارویی با ۲۰۹/۶ میلیون دلار و کاغذ و مقوا با ۱۸۳/۸ میلیون دلار ده قلم عمده کالاهای وارداتی بوده‌اند.

در پنج ماهه اول امسال، واردات کاغذ و مقوا،

واردات کالا به کشور باید به صورت صحیح و کنترل‌شده انجام شود و با توجه به اینکه در سال‌های گذشته واردات با روند رو به رشدی مواجه بوده، پیش‌بینی می‌شود که با ادامه این روند، ارزش واردات کالا به بیش از ۳۰ میلیارد دلار در پایان سال برسد، رکوردی که در ۲۵ سال گذشته بی‌سابقه بوده است.

ارزش واردات کالا به ایران در پنج ماه اول سال با ۲۳ درصد افزایش، به ۱۲ میلیارد دلار رسیده و صادرات کالاهای غیرنفتی نیز از یک رشد ۸/۲ درصدی برخوردار بوده است. این در حالی است که وزیر بازرگانی کشورمان در گفت‌وگو با خبرگزاری ایسنا می‌گوید: امروز با افتخار می‌گوییم که ۸۸ درصد از واردات کشور، کالاهای مواد اولیه واسطه‌ای و سرمایه‌ای است و کمتر از ۱۳ درصد به کالاهای مصرفی نهایی اختصاص دارد.

محمد شریعتمداری این امر را نشانه حاکمیت منطقی و سیاست درست وزارت بازرگانی و دستیابی به اهداف و نتایج لازم در زمینه سیاست‌های کلان دولت می‌داند.

آمار اعلام‌شده از سوی وزیر بازرگانی نشان می‌دهد که سیاست دولت در سال‌های گذشته بیشتر بر واردات مواد اولیه و خام و تبدیل آنها به کالاهای مختلف با ارزش افزوده بیشتر استوار بوده است.

تحویل شود، پرداخت این هزینه‌های اضافی بر مصرف‌کننده تحمیل می‌شود. بر همین اساس، ناگزیریم که با ادبیات جدید تجارت جهانی همگام باشیم و رویکرد خود را تغییر دهیم. بر اساس این رویکرد، گمرک در مبادی رسمی ورودی کالا به کشور حضور دارد و قطعاً این اقدامات بدون هماهنگی با سایر دستگاه‌ها معنا نخواهد داشت.

به نظر می‌رسد که سوءاستفاده از قوانین موجود، زمینه واردات کالاهای قاچاق به داخل کشور را به وجود آورده و بر همین اساس، بازنگری در این قوانین و رویکرد گمرک در مبادی رسمی ورودی کالا ضروری به نظر می‌رسد.

در این رابطه، محسن بهرامی، معاون سابق وزیر بازرگانی می‌گوید: قانون هر چند که هیچ حد و مرزی را برای واردات کالا به مناطق آزاد قایل نشده، اما سهمیه‌ای را برای واردات مجاز دانسته است که به دلیل نبود نظارت کنترلی بر واردات، برخی مواقع این سهمیه رعایت نمی‌شود.

▲ محسن بهرامی، سهمیه واردات به مناطق آزاد رعایت نمی‌شود.

آقای، معاون امور معادن وزیر صنایع و معادن نیز برای افزایش راندمان کار معدنکاران اظهار امیدواری کرد که طی پنج سال آینده، سالانه ۲۰۰ دستگاه ماشین‌آلات کشاورزی از جمله لودر، بولدوزر، کمپرسور و اقلام دیگر وارد کشور شود و بین معدنکاران توزیع شود. وی در خصوص واردات ماشین‌آلات دست دوم گفت: در گذشته، وزارت صنایع و معادن تصمیم به واردات ماشین‌آلات دست دوم گرفت که در حال حاضر، این مساله توصیه نمی‌شود، چون معمولاً ماشین‌آلات مستهلک هستند و روی دست معدنکاران می‌مانند. اما چون در حال حاضر، امکان تولید ماشین‌آلات در داخل وجود ندارد، لذا تعرفه‌ها نباید مانع واردات ماشین‌آلات معدنی شود و تعرفه‌ها باید طوری

باشد که ماشین‌آلات مناسب، به سرعت وارد کشور شوند.

اما تولیدکنندگان محصولات نساجی کشور نظری مخالف واردات دارند و مشکل عمده صنایع نساجی را واردات کالاهای بدون کیفیت، با قیمت ارزان و قاچاق می‌دانند. گلنار نصراللهی، مدیر کل نساجی و پوشاک وزارت صنایع و معادن در این رابطه می‌گوید: آن کالاهایی که با قیمت‌های بسیار پایین وارد می‌شوند و حقوق گمرکیشان آن طور که باید پرداخت نمی‌شود، به تولیدات نساجی لطمه می‌زنند، یعنی بازار را از دست صنایع نساجی ما خارج می‌کنند.

وی معتقد است که اگر بحث قاچاق کالا و بحث واردات کالاهای ارزان قیمت جلوی گرفتگی شود و یکسری اصلاحات قوانین از جمله اقداماتی برای بالارفتن بهره‌وری انجام شود، آینده خوبی خواهیم داشت، زیرا هیچ صنعت دیگری را در حال حاضر نداریم که در مقابل این حجم واردات رسمی با قیمت‌های ابرازی پایین و غیررسمی به صورت قاچاق بتواند به تولید ادامه دهد و در آن سرمایه‌گذاری بشود.

با توجه به مجموعه رویدادهای اخیر در خصوص واردات و صادرات، قاچاق کالا، نقش دستگاه‌های دولتی، اسکله‌ها و مرزهای نامرئی، وضعیت مناطق آزاد، موانع تعرفه‌ای و چالش‌های وارداتی و صادراتی کشور و به ویژه اظهارات رییس ستاد مبارزه با قاچاق کالا مبنی بر اینکه ۷۰ درصد قاچاق کالا به کشور از مبادی قانونی صورت می‌گیرد! گفتگویی با محسن بهرامی، معاون سابق وزیر بازرگانی و رییس سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع کالا و خدمات انجام شده است که چکیده آن در پی می‌آید:

وی در مورد وضعیت صادرات و واردات کشور در حال حاضر گفت: مجموع ارزش صادرات غیرنفتی، در برنامه اول معادل ۱۷/۸ میلیارد دلار پیش‌بینی شده بود، اما عملکرد برنامه ۱۱/۷۳۹ میلیارد دلار بوده است. به این ترتیب، حدود ۶۶ درصد هدف صادرات غیرنفتی برنامه تحقق یافته است. در دومین برنامه پنج‌ساله توسعه نیز از ۲۷/۵ میلیارد دلار رقم پیش‌بینی شده صادرات غیرنفتی، معادل ۵۶/۷۴ درصد، یعنی ۱۵/۶۰۴ میلیارد دلار تحقق پیدا کرد. ترکیب صادرات غیرنفتی طی برنامه‌های اول و دوم نشان می‌دهد که همواره بیش از نیمی از ارزش صادرات غیرنفتی کشور را فرش و خشکبار تشکیل داده‌اند. به عبارت دیگر، ترکیب صادرات غیرنفتی در برنامه‌های اول و دوم عمدتاً سنتی بوده است.

در پی اجرای سیاست‌های تشویق و اصلاح مقررات دست و پاگیر در جهت صادرات، ۹۱/۵ درصد از رقم پیش‌بینی صادرات غیرنفتی در سال ۱۳۷۹ محقق شد. در این سال، سهم صادرات صنعتی به بیش از نیمی از صادرات غیرنفتی بالغ شد و به ۵۲/۷۷ درصد رسید. در سال ۱۳۸۰ نیز ۹۷/۲ درصد پیش‌بینی صادرات غیرنفتی تحقق یافته است. از ابتدای این سال، صادرات کالاها و خدمات از پرداخت هر نوع مالیات و عوارض مستقیم و غیرمستقیم معاف شد و تعداد کالاهای قابل صدور نیز افزایش یافت.

شایان ذکر این که در سال ۱۳۸۰ صادرات صنعتی ۵۷/۷۴ درصد از صادرات غیرنفتی را به خود اختصاص داده و در بین گروه‌های مختلف محصولات غیرنفتی، بالاترین عملکرد را نسبت به هدف پیش‌بینی شده برنامه سوم، یعنی به میزان ۹۹/۹

جدول شماره یک

عملکرد صادرات غیرنفتی کشور طی برنامه‌های اول، دوم و سوم توسعه

دوره زمانی و سال	تحقق صادرات غیرنفتی نسبت به ارقام پیش‌بینی شده (درصد)	سهم صادرات صنعتی از صادرات غیرنفتی (درصد)
برنامه اول (۱۳۷۲-۱۳۶۸)	۶۶	۲۳/۹
برنامه دوم (۱۳۷۸-۱۳۷۴)	۵۶/۷	۵۲/۲
۱۳۷۹	۹۱/۵	۵۲/۸
۱۳۸۰	۹۷/۲	۵۷
۱۳۸۱	۹۱/۲	۵۶
۱۳۸۲	۹۴/۴	۶۵

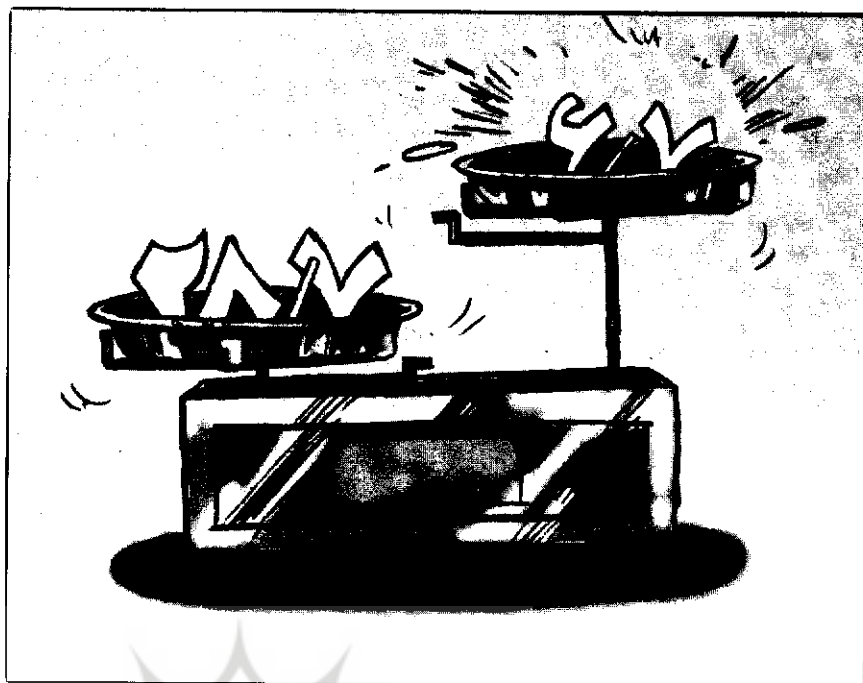
میزان مشارکت بخش خصوصی با وضع مطلوب فاصله دارد.

۳- سهم صادرات کشور از صادرات جهان در مقایسه با شاخص‌هایی چون جمعیت، وسعت و منابع طبیعی بسیار پایین‌تر از آن چیزی است که باید باشد. ما باید بتوانیم کشور را بدون اتکای به درآمدهای نفتی و فقط با ارز حاصل از صادرات غیرنفتی اداره کنیم، که البته با آن روز فاصله‌های جدی داریم (جدول شماره دو).

سیس از ایشان درباره تاثیر بالا و پایین بودن تعرفه‌ها در ورود و خروج کالا پرسیدیم، و این هم پاسخ ایشان:

علی‌القاعده، برای صادرات کالا نباید هیچگونه تعرفه‌ای پرداخت شود، مگر صادرات کالاهای یارانه‌ای که مقررات خاص خود را دارد و اصول سود بازرگانی، تعرفه و عوارض گمرکی برای ورود کالا نیز از ابعاد مختلف حایز اهمیت می‌باشد. تعرفه‌ها معمولاً با نگاه حمایت از تولید داخلی، ایجاد درآمد برای دولت، جلوگیری از ورود غیرقانونی و قاچاق کالا و ... برقرار می‌شوند. به عبارتی، هر اندازه راه‌های قانونی و تجارت رسمی برای صادرات و واردات شفاف، ساده، کم هزینه و منطقی‌تر باشد، انگیزه برای قاچاق کالا کمتر می‌شود. در غیر اینصورت، موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای زمینه‌ساز توسعه فعالیت‌های غیرقانونی و قاچاق کالا خواهند شد.

لذا بازرگاری در مقررات موجود در رابطه با صادرات و واردات و تعیین سود بازرگانی در سطحی

ترکیب نیز صادرات سنتی (فروش و خشکبار) نقش غالب را در صادرات غیرنفتی داشته‌اند.

۲- در برنامه سوم میزان تحقق اهداف کمی بهبود چشمگیری داشته و صادرات صنعتی نیز به رشد قابل توجهی رسیده، لیکن با وضعیت مطلوب فاصله دارد، به ویژه اینکه سهم عمده‌ای از رشد صادرات صنعتی ناشی از سرمایه‌گذاری دولت در بخش پتروشیمی می‌باشد که اگرچه گامی به پیش می‌باشد، لیکن هم به لحاظ درجه تخصصی و محصول و هم

درصد داشته است (جدول شماره یک).
در سال ۱۳۸۱، با احتساب تجارت چمدانی و بازارچه‌های مرزی، درصد تحقق ارقام عملکرد نسبت به پیش‌بینی برنامه ۹۱/۳ درصد بوده است.
در بررسی سیاست‌ها و عملکرد برنامه‌های توسعه درمی‌یابیم که:

۱- علیرغم اتخاذ سیاست‌های مختلف برای افزایش صادرات غیرنفتی در طی برنامه‌های اول و دوم توسعه، سطح موفقیت‌ها پایین بوده و به لحاظ

جدول شماره دو

سهم ایران از بازار جهانی صادرات

میلیون دلار

سهم صادرات کالاهای غیرنفتی و خدمات ایران به صادرات جهان	نسبت صادرات کالا و خدمات ایران به صادرات جهان	صادرات ایران		صادرات جهان		سال
		صادرات غیرنفتی	صادرات کل	صادرات خدمات	صادرات کالا	
۰/۰۰۱۰	۰/۰۰۴۴	۳,۷۴۷	۱۸,۰۸۰	۹۴۲,۳۰۰	۳,۷۷۷,۰۰۰	۱۳۷۲
۰/۰۰۱۰	۰/۰۰۳۷	۴,۸۳۱	۱۹,۴۳۴	۱,۰۳۹,۲۰۰	۴,۸۲۵,۰۰۰	۱۳۷۳
۰/۰۰۰۶	۰/۰۰۳۰	۳,۲۵۷	۱۸,۲۶۰	۱,۱۹۰,۶۰۰	۵,۱۶۰,۰۰۰	۱۳۷۴
۰/۰۰۰۶	۰/۰۰۳۵	۳,۱۲۰	۲۲,۳۹۱	۱,۲۷۶,۵۰۰	۵,۳۹۰,۰۰۰	۱۳۷۵
۰/۰۰۰۶	۰/۰۰۲۸	۲,۹۱۰	۱۸,۳۸۱	۱,۳۲۷,۹۰۰	۵,۵۷۶,۰۰۰	۱۳۷۶
۰/۰۰۰۷	۰/۰۰۲۱	۳,۱۸۵	۱۳,۱۱۸	۱,۳۴۱,۷۰۰	۵,۴۹۲,۰۰۰	۱۳۷۷
۰/۰۰۰۷	۰/۰۰۳۱	۳,۹۴۱	۲۱,۰۳۰	۱,۳۸۷,۲۰۰	۵,۷۰۳,۰۰۰	۱۳۷۸
۰/۰۰۰۷	۰/۰۰۳۸	۴,۱۸۱	۲۸,۴۶۱	۱,۴۷۵,۴۰۰	۶,۴۳۱,۰۰۰	۱۳۷۹
۰/۰۰۰۹	۰/۰۰۳۴	۴,۵۶۵	۲۳,۹۰۴	۱,۴۶۴,۴۰۰	۶,۱۷۶,۰۰۰	۱۳۸۰
		۵,۳۷۹	۲۸,۱۸۶	۱,۵۲۸,۴۰۰	۶,۴۲۴,۰۰۰	۱۳۸۱
		۶,۷۵۵	۳۳,۷۸۸			۱۳۸۲

مناسب که موجب گرایش بازرگانان به واردات رسمی شود، اجتناب‌ناپذیر است. بنابراین، انجام مطالعات کارشناسی همه جانبه در تعیین سود بازرگانی اقلام وارداتی ضروری به نظر می‌رسد. و به قرار اطلاع وزارت بازرگانی به کمک وزارت صنایع و معادن و سایر وزارت‌خانه‌های ذیربط طرح کاهش تعرفه‌های کالاها و وارداتی به صورت پنج‌ساله را در دست تهیه دارند تا میانگین تعرفه‌ها به حد قابل قبول و استاندارد جهانی برسد تا در صورت الحاق به سازمان جهانی تجارت، آمادگی لازم به وجود آید، البته حمایت منطقی مدت‌دار و هدف‌دار از تولیدات داخلی کماکان باید مورد توجه قرار گیرد.

از معاون وزیر بازرگانی پرسیدیم: بزرگترین چالش نظام صادراتی و وارداتی کشور چیست؟ او نسخه‌ای از جدول شماره سه را به دست ما داد و گفت: همانطور که در این جدول مشاهده می‌شود، میزان واردات در سال ۸۲ از مرز ۲۸ میلیارد دلار گذشت و حال آنکه صادرات کالاها و غیرنفتی با احتساب تجارت چمدانی و صادرات از بازارچه‌های مرزی، به حدود ۶/۷۵ میلیارد دلار رسیده است. این ارقام بیانگر بیش از ۲۲ میلیارد دلار کسری تجاری واقعی در سال گذشته است.

جدول شماره سه

سال	صادرات غیرنفتی	درصد رشد	واردات	درصد رشد	تراز بازرگانی بدون نفت
۱۳۷۹	۴۱۸۱	—	۱۵۰۸۶	—	-۱۰۹۰۵
۱۳۸۰	۴۵۶۵	%۹/۲	۱۸۱۲۹	%۲۰/۲	-۱۳۵۶۳
۱۳۸۱	۵۲۷۱	%۱۵/۵	۲۲۰۳۶	%۲۱/۵	-۱۶۷۶۵
۱۳۸۲	۶۷۵۵	%۲۸/۱	۲۸۷۹۵	%۳۰/۷	-۲۲۰۴۰

او افزود: به منظور ترسیم وضع حقیقی اقتصاد کشور نباید ارز حاصل از فروش نفت خام را که دارایی کشور است، در تراز تجارت خارجی منظور نماییم. مشکلات مربوط به فضای کسب و کار، هزینه‌های مالی، ثابت بودن تقریبی نرخ ارز و تورم داخلی از مشکلات مهمی هستند که هر ساله شرایط رقابتی تولیدکنندگان داخلی با بازار جهانی را سخت‌تر می‌کنند. رقبای ما با هزینه‌های مالی سه تا چهار درصد و با تورم نزدیک به صفر، مقیاس تولید بالا، تکنولوژی برتر و شرایط سیاسی مناسب‌تر تولید

می‌کنند، اما تولیدکننده داخلی با هزینه تولیدی که سالانه حداقل ۲۰ درصد افزایش می‌یابد، با هزینه‌های مالی ۲۴ درصد در سال و شرایط و مشکلات سیاسی باید کالای خود را تولید و صادر کند و اگر مشکلات بوروکراسی و برخورداری بعضاً مشکل‌ساز اداری را هم به آن اضافه کنیم، آنگاه درمی‌یابیم که کار صادرات بسیار مشکل است.

اگر درآمدهای نفتی را که موهبتی ویژه برای مصارف ویژه است، کنار بگذاریم، آنگاه درمی‌یابیم که کشورمان از موازنه به شدت منفی در تراز تجاری رنج می‌برد.

سوال بعدی ما درباره ارزیابی تأثیرات ورود به چرخه تجارت جهانی است. ایشان در این مورد چنین توضیح می‌دهد: طی آخرین دهه قرن بیستم، تحولات عظیمی در اقتصاد و تجارت جهانی به وقوع پیوست که تولد سازمان جهانی تجارت (WTO) در سال ۱۹۹۵ یکی از نتایج مهم آن بوده است. رشد اقتصاد جهانی و سهم بالای کشورهای صنعتی پیشرفته در تعاملات اقتصادی و تجاری بین‌المللی

ایجاد موانع غیرتعرفه‌ای و وضع مقررات خاص و... از ورود کالاها و تولیدی کشورهای غیرعضو جلوگیری می‌کنند و موانع بر سر راه صادرات این کشورها را افزایش می‌دهند و عملاً اینگونه کشورها را در عرصه بین‌المللی بایکوت می‌کنند. به طور مثال، کشور ما که از موهبت درآمدهای نفتی برخوردار است و به طور عمده از طریق نفت با بازار جهانی پیوند دارد، همانطور که ذکر شد، از موازنه به شدت منفی در تراز تجاری - منهای نفت - رنج می‌برد، زیرا مسیر صادرات غیرنفتی جاده همواری نیست و با توجه به کیفیت پایین و قیمت تمام‌شده بالا اگر اعمال موانع تعرفه‌ای در ورود به بازارهای جهانی که فرا روی کشورهای غیرعضو سازمان جهانی تجارت قرار دارند، به آن اضافه شود، آنگاه قدرت رقابتی را از صادرات غیرنفتی ما به کلی سلب خواهند نمود و ما را در بازارهای بین‌المللی منزوی خواهند ساخت.

وی افزود: باید توجه داشت که جهانی شدن اثرات متعدد و گوناگونی بر وضعیت اقتصادی کشورها دارد. گام اول در جهانی شدن، ایجاد فضای باز اقتصادی است. در نتیجه، برخی از سیاست‌های حمایتی که توسط دولت اعمال می‌شود، از جمله شیوه پرداخت یارانه‌ها، نظام قیمت‌گذاری اداری و... دیگر قابل اجرا نخواهد بود.

در واقع، فضای باز اقتصادی به مفهوم حاکم شدن عملکرد بازار بر سیستم اقتصادی کشور می‌باشد. بنابراین، بخش‌ها و فعالیت‌هایی که به طرق مختلف مورد حمایت واقع شده‌اند، در کوتاه‌مدت از جهانی شدن متضرر خواهند شد و به‌طور طبیعی با آن مخالفت خواهند کرد. برعکس، بخش‌ها و فعالیت‌هایی که از حمایت‌های چندانی برخوردار نبوده‌اند و از توانایی لازم در رقابت‌کردن برخوردار هستند، به واسطه دسترسی سهل‌تر به بازارهای خارجی از جهانی شدن حمایت خواهند کرد.

ایجاب می‌کند که تجارت جهانی ساماندهی و قانون‌مند شود، لذا تاسیس WTO پاسخ به این نیاز جهانی بود.

بدین سان، کشورهای غیرعضو سازمان مذکور مانند ایران، که از شمول این قانونمندی جهانی خارجند، بالطبع با مشکلات و موانع عدیده‌ای در تعاملات جهانی مواجهند که لزوماً باید به سرعت نسبت به رفع آن‌ها اقدام کنند. مادام که این موانع برطرف نشود، نقش کشورهای غیرعضو در اقتصاد جهانی تدریجاً کم‌رنگ‌تر شده و کشورهای عضو هم با